

INSTRUCTIONS FOR SURVIVAL

Jana Geržová / Oksana Sadovenko

Annotation

In the morning hours of 24 February, 2022 the army of the Russian Federation attacked Ukraine with the intention of controlling and subduing a neighboring sovereign state, and this aggression has been going on for more than a year. Violence in Ukraine, including attacks on civilians, has not only escalated accompanied by a mass exodus, but efforts to halt the senseless military aggression has shown that not just Ukraine but de facto the whole world has become the vassal of a dangerous man, whose delusion of establishing a “new world order” has no hesitation of threatening with weapons of mass destruction. Almost 79 years after World War 2 ended, we find our lives embroiled in an unprecedented situation of crisis. Even after growing somewhat immune to existential threats after two years of the Covid pandemic, the brutality and cynicism of the Russian army, increasing violence, violation of civilians’ rights, bombardment of humanitarian corridors, unwillingness to negotiate, and coercion are all devastating. On the other hand, these negative emotions are balanced against the Ukrainians’ resolution to defend themselves, and the intensifying solidarity felt with refugees from this territory so menaced by war. In such crisis situations, we seek answers to elementary questions that might help us not just understand the situation but also to see ways out of it. We asked a few of artists and critics from various generations – Juraj Bartusz (b. 1933), Katarína Rusnáková (b. 1959), Omar Mirza (b. 1981), Peter Tajkov (b. 1974), Radovan Čerevka (b. 1980), Ladislav Čarný (b. 1949), Nina Vidovencová (b. 1995), Lenka Kukurová (b. 1978) with the aim of putting together a mosaic of individual perspectives with the working title of *Instructions for Survival*. In the new edition of the magazine, we have decided to address Ukrainian artists in the column who live in asylum in Slovakia, or whose work has been presented here. In Profil no. 1/2023 we started with the work of Krystyna Melnyk who was born in 1993 in Melitopol and now lives in Kyiv. In Slovakia, she had her first solo exhibition at the Gandy gallery under the title *In Front of the Pain* (December 8, 2022 – February 24, 2023). In Profil no. 2/2023 we presented Ukrainian artist Vlad Yurashko (1970), a graduate of the Kharkiv Academy of Design and Art, who lives in Slovakia, in Banská Bystrica, together with his wife Vika Shumskaya, who is also an artist, contributed to the survey. In Profil no. 3/2023 we presented Ukrainian artist and designer Mykola Kovalenko, a graduate of the State Institute of Decorative Arts and Design in Kyiv, who has lived in Slovakia since 2015, in Bratislava, where he founded his own design studio and collaborated with the Ján Koniarek Gallery in Trnava as the main designer of the Poster Triennial, Trnava 2022. In the last issue, it was the pair of artists Martina Chudá (1990) and Peter Lančarič (1989) who, on the Day of the Fight for Freedom and Democracy, intervened in the public space and expressed solidarity with the victims of the never-ending Russian aggression. Currently, we contacted the Ukrainian artist Oksana Sadovenko (1988), who has been living in Slovakia since 2022 and continues her painting studies in the painting studio of Rastislav Sedlačík at AFAD. In her art, she has long focused on depicting the pigeon, which she considers to be the opposite of the idealised image of the dove of peace, which seems absurd at the time of Russian aggression in Ukraine. She perceives it both as a mediator between heaven and earth, and, at the same time as a migrant looking for a lost home (*Dove Iconostasis II and III*) and a safe place (*Dove Sleep* exhibition in the Blansko City Gallery).

NÁVOD NA PREŽITIE

Jana Geržová / Oksana Sadovenko

Dňa 24. februára 2022 v ranných hodinách zaútočila armáda Ruskej federácie na Ukrajinu s ambíciou ovládnuť a podriaďiť si susedný suverénny štát, a táto agresia trvá viac ako rok. Násilie páchané na Ukrajine, vrátane útokov na civilné obyvateľstvo, nielen eskaluje, pričom je sprevádzané hromadným exodom, ale pokusy o zastavenie nezmyselnej vojenskej agresie odhalili, že nielen Ukrajina, ale de facto celý svet sa stal vazalom nebezpečného človeka, ktorý s vidinou nastolenia „nového svetového poriadku“ neváha hroziť použitím zbraní hromadného ničenia. Po takmer 79 rokoch od ukončenia druhej svetovej vojny sa nachádzame v bezprecedentnej krízovej situácii, ktorá vtrhla do našich životov, a hoci sme sa po dvojročnej covidovej pandémie stali voči existenciálnemu ohrozeniu čiastočne rezistentní, brutalita a cynizmus ruskej armády, stupňujúce sa násilie, nerešpektovanie práv civilného obyvateľstva, ostreľovanie humanitárnych koridorov, neochota dohodnúť sa či vydieranie vyrážajú dych. Tieto negatívne emócie sú na druhej strane vyvažované odhodlaním Ukrajincov brániť sa a vzrastajúcou solidaritou s ľuďmi utekajúcimi z vojny ohrozených území. V podobných krízových situáciách hľadáme odpovede na elementárne otázky, ktoré by nám mohli pomôcť nielen pochopiť situáciu, ale aj vidieť možnosti, ako z nej von. V roku 2022 sme do štruktúry časopisu zaradili rubriku *Návod na prežitie*, v rámci ktorej sme oslovili viaceré osobnosti, umelcov a umelkyne, kritikov a kritičky slovenskej kultúry rôznych generácií – Juraj Bartusz (1933), Katarína Rusnáková (1959), Omar Mirza (1981), Peter Tajkov (1974), Radovan Čerevka (1980), Ladislav Čarný (1949), Nina Vidovencová (1995), Lenka Kukurová (1978) –, s cieľom poskladať cez mozaiku individuálnych pohľadov niečo, čo sme si pracovne pomenovali ako *návod na prežitie*. V XXX. ročníku časopisu sme sa rozhodli, že do rubriky budeme ťažiskovo oslovovať ukrajinské umelkyne a umelcov, ktorí žijú v azyle na Slovensku, alebo sa u nás ich tvorba prezentovala. V Profile č. 1/2023 sme oslovili Krystynu Melnyk (1993), ktorá žije v Kyjive a prvú samostatnú výstavu s názvom *Pred bolesťou* mala na Slovensku v bratislavskej Gandy gallery (8. 12. 2022 – 24. 2. 2023). Do Profilu č. 2/2023 na naše otázky odpovedal Vlad Yurashko (1970), absolvent charkivskej akadémie dizajnu a umenia, ktorý žije na Slovensku, v Banskej Bystrici spolu s manželkou Víkou Shumskaya, ktorá je tiež výtvarníčka. Do ankety prispel aj ukrajinský umelec, grafik a dizajnér Mykola Kovalenko, absolvent Štátneho inštitútu dekoratívnych umení a dizajnu v Kyjive, ktorý žije od roku 2015 na Slovensku, v Bratislave, kde založil vlastné dizajnérske štúdio a spolupracoval aj s Galériou Jána Koniarka v Trnave ako hlavný dizajnér Trienále plagátu, Trnava 2022. V poslednom minuloročnom čísle to bola dvojica umelcov Martina Chudá (1990) a Peter Lančarič (1989), ktorí na Deň boja za slobodu a demokraciu uskutočnili intervenciu do verejného priestoru a vyjadrili solidaritu s obetami nekončajúcej ruskej agresie. Aktuálne sme oslovili ukrajinskú umelkyňu Oksanu Sadovenko (1988), ktorá od roku 2022 žije na Slovensku a je študentkou maliarskeho ateliéru Rastislava Sedlačíka na VŠVU.

Pohľad do výstavy Oksany Sadovenko: Holubí spánok. Galéria mesta Blanska (20. 1. – 9. 3. 2024), kurátorka: Jana Písaříková.
Foto: Polina Davydenko / Installation view of the exhibition Oksana Sadovenko: Pigeon's Sleep. City Gallery Blansko, CZ
(January 20 – March 9, 2024), curator: Jana Písaříková. Photo: Polina Davydenko

Jana Geržová: Narodili ste sa v roku 1988 v Kyjive. Keď Ukrajina získala samostatnosť po rozpade Sovietskeho zväzu, mali ste len tri roky. V krajine aj po tejto zmene zostalo žiť veľa obyvateľov, ktorí sa hlásili k ruskej národnosti. Aké boli vzťahy medzi majoritným obyvateľstvom a národnostnými menšinami?

Oksana Sadovenko: Keď som mala tri roky, v roku 1991 sa konalo referendum a mama ma zobrala so sebou hlasovať za nezávislosť Ukrajiny. Na referende sa zúčastnilo viac ako 80 percent občanov a viac ako 90 percent z nich sa vyslovilo za nezávislosť. Nezávislosť nebola len výsledkom rozpadu Sovietskeho zväzu, ale predovšetkým toho, za čo naši národní hrdinovia bojovali počas 80 rokov okupácie, v totalitnom štáte, ktorý potláčal a kontroloval všetky sféry ukrajinského života. Za nezávislosť Ukrajiny a slobodu bojovali aj disidentskí umelci a mnohí Ukrajinci boli zabití alebo poslaní do táborov. Politikou rusifikácie trpeli Ukrajinci a aj ostatné národnostné menšiny. Od detstva som bola veľmi šťastná, že tento totalitný štát už neexistuje a že som mohla žiť v samostatnej nezávislej Ukrajine.

Jana Geržová: Keď vypukli v roku 2013 protivládne protesty proti proruskému prezidentovi Janukovyčovi, mali ste 25 rokov. Ako ste vnímali vzniknutú situáciu, ktorá vyústila v roku 2014 do ruskej anexie Krymu? Uvažovali ste už vtedy hľadať útočisko v zahraničí?

Oksana Sadovenko: Revolúcia *Dôstojnosti* bola veľmi dôležitým momentom v živote mnohých Ukrajincov – spolu s ostatnými som s rodinou a priateľmi išla na protesty, na Majdan, bola som dobrovoľníčkou, snažila som sa pomáhať. Bolo to pre nás vzopätie ducha a na druhej strane aj začiatok vojny a ruskej agresie. Ľudia z Krymu, Luhanskej a Doneckej oblasti boli nútení utiecť a opustiť svoje domovy, v tom čase som pracovala aj ako dobrovoľníčka s deťmi utečencov. Ukrajinci sa rozhodli byť súčasťou Európy a zvolili si demokratické hodnoty a Rusko nám to nemohlo odpustiť. Pred 24. februárom 2022 som si nikdy nepomyslela, že sa Rusko odváži zaútočiť na Kyjiv, že je to možné, na Ukrajine som sa cítila bezpečne.

Jana Geržová: Vyštudovali ste Národnú akadémiu výtvarných umení, odbor maľba, v Kyjive. Okrem vlastnej tvorby ste pracovali v rôznych umeleckých inštitúciách, viedli viaceré vzdelávacie projekty pre deti a dospelých. V roku 2022 ste v nemeckom vydavateľstve Edition Bracklo vydali veľmi úspešnú knihu Malevič a ty (Malewitsch und du), ktorá s odkazom na ukrajinského avantgardného umelca Kazimira Maleviča prináša kreatívne úlohy pre deti od 5 do 13 rokov. Čo rozhodlo v prospech vážneho rozhodnutia opustiť v roku 2022 Ukrajinu a prečo padla voľba práve na Slovensko? Do akej miery o tom rozhodol váš rezidenčný pobyt v Novej Cvernovke v Bratislave?

Oksana Sadovenko: Teším sa, že moja kniha, ktorá najprv vyšla na Ukrajine, zaujala aj nemecké vydavateľstvo. Je tam veľa o tom, že Kazimir Malevič sa narodil v Kyjive a jeho tvorba je výrazne ovplyvnená ukrajinským umením. Pri práci na tejto knihe mi pomohla Tetyana Filevska, jedna z najznámejších ukrajinských odborníček venujúcich sa životu a tvorbe Maleviča, ona je vedeckou konzultantkou mojej knihy. Teraz, keď píšem diplomovú prácu, opäť pracujem s textami Maleviča a som rada, že sa na neho môžem pozrieť cez optiku dekolonizácie, pretože svet si uvedomil, že veľa umelcov považovaných za ruských, sú Ukrajinci a táto stránka ich života nám pomáha pochopiť ich tvorbu komplexnejšie, bez naratívov ruskej propagandy. Vždy som sa na Ukrajine, v rodnom Kyjive, cítila veľmi dobre a nikdy som neplánovala odísť, ale 24. februára som sa zobudila ako všetci Ukrajinci na zvuk výbuchov, bolo to veľmi desivé, veľa ľudí odišlo z mesta. Ja som najskôr išla ku kamarátke do Lvova a potom na Slovensko na rezidenciu v Novej Cvernovke. Chcem sa veľmi pekne poďakovať Novej Cvernovke, mám veľké šťastie, že som tu nielen v bezpečí, ale aj v komunite, ktorá ma podporuje a inšpiruje.

Oksana Sadovenko: Lietajúci stroj, 2024, objekt. Foto: Polina Davydenko / Flying machine, 2024, object. Photo: Polina Davydenko

Jana Geržová: Momentálne pokračujete v magisterskom štúdiu v odbore maľby na VŠVU v Ateliéri 3EAM pod vedením Rastislava Sedlačika. Ste minimálne o jednu generáciu staršia ako vaši spolužiaci a spolužiačky. Ako vás prijali a aká bola aklimatizácia na Slovensku? Pociťujete nejaké bariéry, napríklad jazykové alebo kultúrne?

Oksana Sadovenko: Som rada, že študujem v ateliéri u Rastislava Sedlačika, na škole cítim podporu a otvorenosť a som šťastná, že som tu. Štúdium na VŠVU je pre mňa veľmi dôležité a tieto dva roky sú pre mňa najdôležitejšie pre vývoj mojej tvorby. Mám 35 rokov, ale nemyslím si, že vek tu hrá nejakú významnú úlohu. Na Slovensku som spoznala veľa úžasných umelcov a umelkýň, ktorí patria rovnako k najstaršej ako aj k najmladšej generácii, výborne s nimi komunikujem nezávisle od generácie, ku ktorej patria. Moja osobná tvorivá história je trochu komplikovaná. V detstve som vždy veľa maľovala a bola som si istá, že v budúcnosti sa budem venovať umeniu. Študovala som na umeleckej strednej škole a potom v 17 rokoch som nastúpila na kyjivskú akadémiu, kde som bola najmladšia poslucháčka. Vždy som veľa pracovala a mala som radosť z maľovania, no keď som začala študovať na akadémii, cítila som, že niečo nie je v poriadku. Moja osobnosť nebola vtedy dostatočne silná a schopná prispôbiť sa komunikácii s posttotalitným systémom vzdelávania a nepáčil sa mi prístup k maľbe a k umeniu. Akadémia vtedy nebola pre mňa miestom, v ktorom by som sa cítila komfortne, ale nevedela som si nájsť svoju vlastnú cestu.

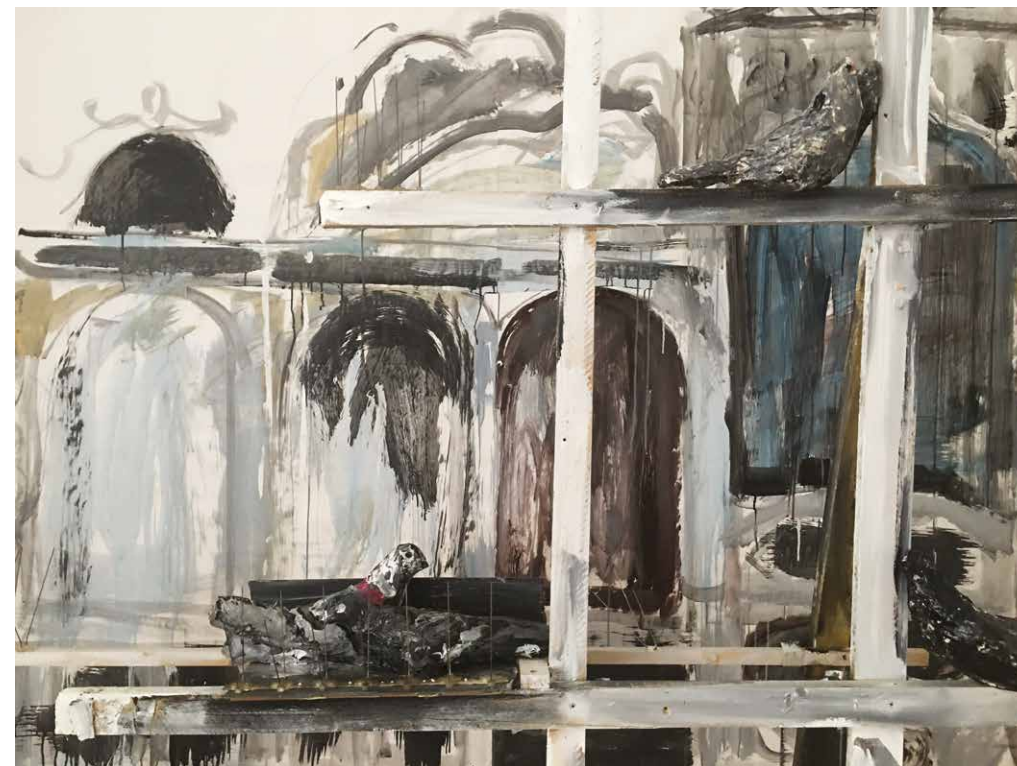

Oksana Sadovenko: Holubí ikonostas II, 2022, akryl, papier,
drevená konštrukcia / Pigeon Iconostasis II, 2022, acrylic,
paper, wooden construction

Oksana Sadovenko: Holubí ikonostas II, 2022, akryl, papier, drevená konštrukcia / Pigeon Iconostasis II, 2022, acrylic, paper, wooden construction, detail

A hoci som úspešne ukončila svoj magisterský stupeň, rozhodla som sa, že sa umeniu už nebudem viac venovať, ale len učeniu detí o umení. Iba pár rokov pred začiatkom vojny som sa vrátila k vlastnej tvorbe. Snívala som o opätovnom štúdiu a návrate k aktívnemu tvorivému životu. Práve keď som sa rozbiehala a začala komunikovať s ukrajinskou umeleckou komunitou, začala vojna. V Bratislave som sa hneď v prvých dňoch dozvedela o tvorbe Petra Bartoša a bola som prekvapená. Zaujalo ma, ako pracuje s holubmi a s témou prírody, putovania, krajiny. Ďalší umelci, ktorých som objavila, boli Stano Filko a Július Koller. Zapáčili sa mi natoľko, že som si uvedomila, že sa chcem o slovenskom umení dozvedieť viac. Spoznala som úžasných ľudí a umelcov, ktorí ma podporovali, začala som milovať slovenské umenie a vtedy som si uvedomila, že by som presne tu mala študovať! Moji pedagógovia a spolužiaci potvrdia, že štúdium pre mňa nie je formalita (získanie titulu) – naozaj veľmi veľa pracujem a snažím sa ísť v tvorbe ďalej. Študujem slovenské umenie a milujem slovenský jazyk a tiež sa snažím hovoriť vám o ukrajinskom umení. Samozrejme, tie dva roky nie sú pre mňa ľahké, ale som veľmi rada, že aj napriek vojne som sa vrátila k umeniu, ktoré som vždy chcela robiť a mám takú obrovskú podporu.

Oksana Sadovenko: Holubí ikonostas II, 2022, akryl, papier, drevená konštrukcia / Pigeon Iconostasis II, 2022, acrylic, paper, wooden construction, detail

Jana Geržová: Medzi rokmi 2022 a 2023 ste mali na Slovensku viacero výstav, kolektívnych aj individuálnych. Aktuálne sa vaša tvorba pod názvom Holubí spánok prezentuje v Čechách, v Galérii mesta Blanska. Spoločným menovateľom doterajšej tvorby je opakujúci sa motív holuba, ktorého život v mestskom prostredí ste sledovali už v tvorbe, ktorá vznikala na Ukrajine. Holub, respektíve holubica ako symbol mieru, sa začala používať po druhej sv. vojne, ale pôvod tohto symbolu má korene v kresťanstve. V akých významoch s postavou holubov pracujete vo vašej tvorbe?

Oksana Sadovenko: Som vďačná, že ma umelecká komunita prijala, je to pre mňa veľmi dôležité. Ďakujem každému kurátorovi a kurátorky a inštitúcii, s ktorými spolupracujem, za ich otvorenosť a podporu. Každá výstava, ktorej sa zúčastním, je pre mňa veľkou podporou. Chcem byť súčasťou tejto spoločnosti a nechcem sa cítiť ako cudzinka.

Holuby milujem a stále ma fascinuje, ako je obraz holuba presýtený symbolikou a aké odolné sú v skutočnosti pouličné holuby. Sú ako protiváha ideálnej holubice mieru, aké sme videli a stále vidíme vo verejných priestoroch z čias totalitného umenia, a práve teraz, keď je táto hrozná vojna, holubice mieru vyzerajú absurdne. V Kyjive som začala pracovať s holubom ako

Oksana Sadovenko: Holubí ikonostas III, 2024, akryl na papieri, 3 x 2,75 m / Pigeon Iconostasis III acrylic, paper, 3 x 2,75 m, celok a detail

mestským spolubývajúcim človeka a počas prvého roka magisterského štúdia som ho skúmala komplexnejšie, cez jeho štruktúru a anatómiu, ale aj cez knihy a vedecký výskum. Podrobne som študovala jeho pierka, krídla, mozog. Porovnávala som ho s človekom a zistila som, že holuby stoja za vynálezom lietajúcich strojov. Napríklad Volodymyr Tatlin (jeho krstné meno píšem v ukrajinčine) študoval v Kyjive krídla holubov, aby urobil svoj lietajúci stroj *Letatlin* (1929 – 1931). Tohto umelca chcem vo svojej tvorbe dekolonizovať a povedať o jeho ukrajinskom pôvode. Súvisí to s tým, že teraz pracujem s holubom ako symbolom nezrealizovanej utópie. Chcem spojiť snahu človeka lietať s myšlienkami ukrajinského kozmizmu a tvorbou ukrajinských umelcov, ktorých zaujal kozmos. Myšlienky o vesmíre sa objavujú u Kazimira Maleviča a potom v 70. rokoch 20. storočia s nimi pracuje ukrajinský umelec, filozof, konceptualista Fedir Tetyanič (Fripulia), ktorý vytvára kapsule pre človeka, pracuje s fenoménom biotechnosféry a o jeho tvorbe možno veľmi zaujímavovo uvažovať cez paralely so Stanom Filkom a Júliusom Kollerom. Na výstave v Galérii mesta Blanska, ktorej kurátorkou je Jana Písaříková, som sa na pouličných holubov pozrela cez tému ich spánku, bezpečného miesta. Urobila som inštaláciu, ktorá imituje nocľaháren s niekoľkými posteľami a použila som aj ostré kovové zábrany používané proti holubom, ktoré

Detaily zo série malieb Oksany Sadovenko. Letný prieskum 2023, VŠVU, Bratislava. Foto: Ivana Mlynárová / Installation view of the series of paintings by Oksana Sadovenko. 2023, AFAD, Bratislava. Photo: Ivana Mlynárová

vidíme všade v mestách. Napriek tomu holuby stále existujú. Inšpirovaná Tatlinom som vyrobila aj svoj prvý utopický lietajúci stroj. V tejto téme, v myšlienkach o lete, utópii, slobode chcem cez motív holubov aj ďalej pokračovať. Je to súčasť mojej diplomovej práce, ktorú budem obhajovať začiatkom leta.

Jana Geržová: Na nedávnom školskom prieskume ste prezentovali veľkoformátové maľby, ktorým ste dali názov Holubí ikonostas. Motív holuba sa tu dostáva do nového kontextu, pretože ako východisko ste použili citáciu ikonostasu, architektonického prvku, ktorý poznáme z pravoslávnych a gréckokatolíckych kostolov, ktorý oddeluje veriacich od priestoru svätyne. Vo vašom prípade, ako píšete v komentári k tejto práci, ide konkrétne o barokový ikonostas, ktorý v 18. storočí vytvoril mních Yova Kondzelevič. V akých nových symbolických úlohách tu postavy holubov vystupujú?

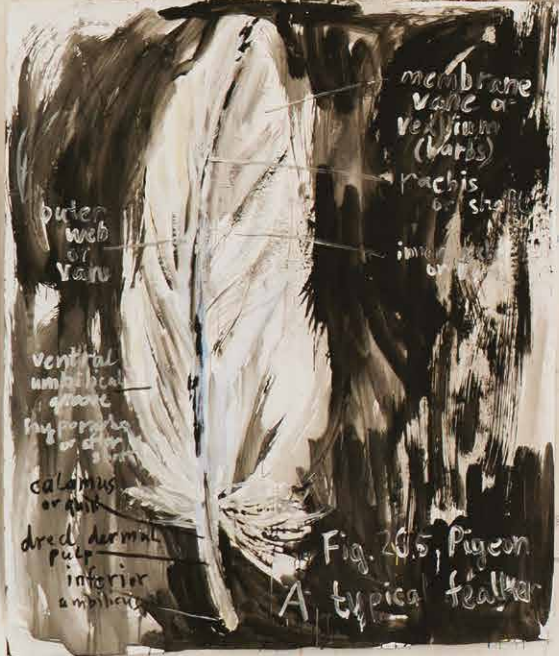
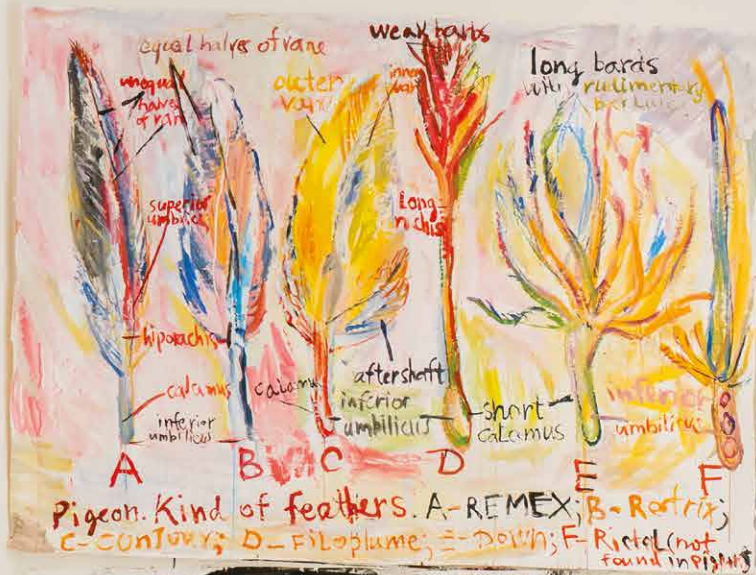
Oksana Sadovenko: Na ikonostase som pracovala v prvom semestri, keď som prišla na VŠVU v roku 2022. Veľmi ma zaujal Bohorodchanský ikonostas Yova Kondzeleviča, ktorý som videla v Ľvove, a vo svojej práci som chcela preskúmať jeho štruktúru, zopakovať jeho barokovú podobu a takto predstaviť ukrajinský barok. Vták je vždy prostredníkom medzi nebom a zemou, aj keď je

to len pouličný holub, a ikonostas je magické rozdelenie medzi týmito dvomi svetmi. V čase vojny, ktorú začal agresor proti mojej krajine, nemožno nemyslieť na hranicu medzi životom a smrťou, na utrpenie nevinných ľudí. Konštrukcia môjho ikonostasu pripomína symbolický holubník, symbolický domov alebo dom v rekonštrukcii alebo opustený domov. V tom semestri som vytvorila aj ďalší ikonostas vo forme veľkoformátovej maľby na základe štúdia iného barokového ukrajinského ikonostasu Ivana Rutkoviča. Práca s motívom ikonostasu a spomínanie na ukrajinský barok, na tie nádherné veci, ktoré sú veľmi hlboko uložené v našej kultúre, mi dalo pocit, že sa dotýkam niečoho, čo je pre mňa veľmi blízke a hlboké.

Jana Geržová: Jedna z otázok, ktorá sa v ankete opakuje, pátra po tom, ako ľudia prekonávajú traumy vyvolanú agresívnym vojenským útokom na Ukrajinu, ktorý trvá už viac ako dva roky, čo ich motivuje ráno vstať a nepoddať sa frustrácii. Čo motivuje vás?

Oksana Sadovenko: Aj v tých najťažších chvíľach ma najviac motivuje láska k umeniu a radosť, ktorú mám z procesu tvorby, maľovania. Som veľmi vďačná Slovensku za podporu, ktorú dáva Ukrajine a, prosím, nezabúdajte, že vojna stále trvá.

Pohľad na sériu malieb Oksany Sadovenko. Letný prieskum 2023, VŠVU, Bratislava. Foto: Ivana Mlynárová / Installation view of the series of paintings by Oksana Sadovenko. 2023, AFAD, Bratislava. Photo: Ivana Mlynárová